

Klaipėdos
universitetas

Baltijos regiono istorijos ir
archeologijos institutas

LIETUVOS ISTORIJOS
INSTITUTAS

XI nacionalinis istorijos ir archeologijos krypties doktorantų seminaras

2021 m. rugpjūčio 26–27 d., Klaipėdos universitetas
(Herkaus Manto 84, Klaipėda)

Rugpjūčio 26 d., ketvirtadienis		
12:00–12:20	Seminaro atidarymas	
12:20–13:00	[vadinis pranešimas: Audronė Bliujienė (Klaipėdos universitetas), Tyrimai be ribų ir jų interpretacijos galimybės	[vadinis pranešimas: Darius Staliūnas (Lietuvos istorijos institutas), Publikavimas užsienyje: kam reikalingas ir kaip rašyti?
	Pietūs	
13:45–14:25	Mindaugas Pilkauskas (Lietuvos istorijos institutas), Naujaisi Nidos senovės gyvenvietės archeologiniai ir laboratoriniai tyrimai	Antanas Terleckas (Vilniaus universitetas), Regioniniai skirtumai kolektyvizacijos istorijoje LSSR (1947–1951 m.)
14:25–15:05	Edvardas Simčėnka (Lietuvos istorijos institutas), Diet and mobility of prehistoric human communities in Lithuania based on data of stable isotope analyses	Laurynas Peluritis (Vilniaus universitetas), Filosofijos sovietų Lietuvoje istorija ir jos periodizacijos modeliai
15:05–15:45	Andrius Janionis (Lietuvos istorijos institutas), Kalavijų atsiradimas Vakarų Lietuvoje (laidojimo paminklų duomenimis)	Tomas Vaitelė (Vilniaus universitetas), Partijos televizija? Sovietų Lietuvos nomenklatūros santykis su nauja medija
	Kava	
16:05–16:45	Asta Vasiliauskaitė (Klaipėdos universitetas), Probleminių archeologinių radinių grupių pasirinkimas	Ieva Balčiūnė (Lietuvos istorijos institutas), Neprižiūrimumų ir beglobių socialinės rūpybos modelis sovietinėje Lietuvoje
16:45–17:25	Jūratė Paškonytė (Klaipėdos universitetas), Koklinės krosnys šiaurės Lietuvos regione viduramžiais ir naujausiais laikais: tyrimų probleminiai klausimai, naujumas, aktualumas	Rūta Matimaitytė (Lietuvos istorijos institutas), „Svetimų“ vaikų fenomenas ir atmintis (1944–1960) metais

Rugpjūčio 27 d., penktadienis		
09:00–09:40		Jurgita Senulienė (Lietuvos istorijos institutas), Kasdienis lietuvių išeivių gyvenimas Jungtinėse Amerikos Valstijose Antrojo pasaulinio karo metais (1942–1945): nuo maisto normavimo iki „tautinių valgių parodos“
09:40–10:20	Matas Grubliauskas (Lietuvos kultūros tyrimų institutas), Teoriniai samprotavimai ir praktiniai patarinėjimai XVII a. pab. politikos paskaitų metu Vilniaus universitete	Ignas Stanevičius (Vilniaus universitetas), Lietuvos katalikų bažnyčios dvasininkų pasitraukimas į Vakarus 1944 m.
Kava		
10:40–11:20	Teodoras Žukas (Vilniaus universitetas), Blefai ar paskutinis bandymas išsaugoti taiką Europoje? Wilhelmo II ir Nikolajaus II susirašinėjimas Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse	Titas Tamkvaitis (Klaipėdos universitetas), Sovietų Sąjungos pakrantės artilerijos baterijų sistemos funkcionavimas Baltijos jūros rytinėje dalyje 1939–1941 m.
11:20–12:00	Valentinas Kulevičius (Klaipėdos universitetas), Pasakojimas apie „nustūmimą nuo jūros“ moderniuose lietuvių ir lenkų tautiniuose istorijos naratyvuose	Mantas Šikšnianas (Lietuvos istorijos institutas), Sveikatos apsaugos organizavimas Lietuvos generalinėje srityje 1941–1944 m.
Pietūs		
12:45–13:25	Adomas Žirlys (Vilniaus universitetas), Eismo įvykiai pirmojoje Lietuvos Respublikoje	Vilius Šimkus (Vilniaus universitetas), Lietuvos verslo sektorių dalies kaita bendrame šalies BVP 1990–2004 m.
13:25–14:05		Džiugas Misevičius (Vilniaus universitetas), Sovietinės kulinarijos įtaka dabartinei lietuviškai „nacionalinei“ virtuvei
14:05–14:55		Ernesta Dambrauskaitė (Lietuvos istorijos institutas), Kasdienybės tyrimai (mažo miestelio bendruomenėje): metodologinis posūkis pandemijos metu
Kava		

Informacija seminaro klausimais: Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas, Herkaus Manto 84, Klaipėda, tel. 8 46 398 806, el. p. briai@ku.lt

Pranešimų anotacijos (abėcėlės tvarka)

Ieva Balčiūnė (Lietuvos istorijos institutas, III kursas)

Nepriziūrimųjų ir beglobių socialinės rūpybos modelis sovietinėje Lietuvoje

Pranešime pristatomas nepriziūrimųjų ir beglobių vaikų socialinės rūpybos modelio sovietinėje Lietuvoje tyrimas. Tyrime analizuojama beglobių vaikų problema bei jos dinamika, taip pat šių vaikų socialinės rūpybos sistemos sankloda ir realus jos veikimas sovietų Lietuvoje. Pranešime bus atsakoma į šiuos klausimus: kokias beglobių vaikų problemas spręsti sistema buvo orientuota, kaip šios problemos kito ir kaip kito ši rūpybos sistema bei kokį modelį įgavo? Atskleidžiama, kad dėl pokario Lietuvos realijų – beglobių problemos specifikos, gyventojų nuotaikų, sovietizacijos ypatybių – po reokupacijos atkelta, dar karo metais Sovietų Sąjungoje suformuota, sistema klostėsi savitai ir egzistavo specifiniai jos veikimo principai. Ilgainiui, užaugus pokario našlaičių kartai, ji globos įstaigas patekdavo vis daugiau tėvus turinčių paliktų vaikų, o sistema buvo beveik visiškai perorientuota į nepilnamečių nusikalstamumą. Septintajame aštuntajame dešimtmėčiais nusistovėjusi beglobių vaikų socialinės rūpybos sistema reikšmingesnes permainas patyrė tik Lietuvai atgavus nepriklausomybę.

Ernesta Dambrauskaitė (Lietuvos istorijos institutas, III kursas)

Kasdienybės tyrimai (mažo miestelio bendruomenėje): metodologinis posūkis pandemijos metu

Paskelbus karantiną ir apribojimus tarp teritorijų, lauko tyrimas apie kasdienybę vidutinio dydžio Lietuvos miestelyje persikėlė į internetą. Šis metodologinis pokytis įvyko dėl to, jog pateikėjų gyvenimas didele dalimi taip pat persikėlė į virtualią erdvę. Sekdama paskui jų kasdienį gyvenimą ėmiau domėtis miestelio gyventojų įrašais socialiniuose tinkluose, nuotoliniu būdu palaikiau ryšį su keletu ankstesnių pateikėjų bei ieškojau naujų. Persikėlimas į virtualią erdvę ir tyrimas nuotoliniu būdu negarantuoja visapusiško kasdienybės pažinimo, tačiau kaip metodas atveria naujas prieigas ir leidžia tyrinėti „nematomą“ pateikėjų kasdienybę.

Nors teigiama, kad „virtualus“ pasaulis yra kitokia „socialinė erdvė“ nei „realus pasaulis“, kai kurie etnografi tvirtina, kad yra vienas socialinis pasaulis, kuriame egzistuoja ir tradiciniai, ir technologiškai pažangūs bendravimo būdai (Ruhleder 2000, Lyman ir Wakeford 1999: 360). „Virtuali realybė“ nėra atskira nuo kitų žmogaus veiksmų ir patirties aspektų, bet yra jų dalis (Stadlee, Garcia, Bechkoff, Cui 2009: 53). Tad remdamasi šiomis mintimis, savo tyrime internetinę erdvę, kurioje aktyviai dalyvauja tyrinėjamų miestelių gyventojai, laikau ne tik alternatyvia vieta tyrimams, bet ir kasdienybės dalimi. Toks požiūris leidžia ir tyrinėti kasdienybę kaip pasakojimą ir tuo pačiu būti kasdienybėje – bendrauti su pateikėjais telefonu, sekti jų įrašus ir diskusijas duotuoju metu.

Matas Grubliauskas (Lietuvos kultūros tyrimų institutas, III kursas)

Teoriniai samprotavimai ir praktiniai patarinėjimai XVII a. pab. politikos paskaitų metu Vilniaus universitete

R. Plečkaitis jėzuitų Vilniaus universitete XVII a. pabaigoje pradėtas skaityti politikos paskaitas (*Praelectiones Politicae*) įtraukia kaip šaltinius rekonstruojant Lietuvos politinę filosofiją, skelbtą (ir perimtą?) katalikiškosios visuomenės dalies. Šalia pristato ir juos padėti suprasti pasitelkia Janą Chądzińskį, Petrą Skargą, Luką Zaluskį – Universiteto darbuotojus, kurių politinė filosofija yra išskaitoma iš jų publikuotų kūrinių. Iki kokio lygio galima šių autorių kūrinius (Vieno lenkų dvasiškio apmąstymai, Seimo pamokslai, Visuotinė filosofija) ir politikos paskaitas interpretuoti kartu kaip vienas kitą papildančius arba kaip padedančius rekonstruoti vilnietišką jėzuitinę politinę filosofiją? Iš vienos pusės, jie pasiduoda dedami į vieną gretą, nes visi autoriai – jėzuitai, visi – vienos mokslo institucijos darbuotojai, netgi jų veiklą būtų galima sutalpinti į vieną laikotarpį, mokslinėje literatūroje įvardijamą Baroku, tad jų minties formavimo(si) aplinka turėjo būti labai panaši, nors ir ne identiška. Iš kitos pusės, būtent tai, kad pastarųjų darbai – publicistinio pobūdžio, o politikos paskaitų – akademinio, būtų galima manyti, kad brėžia

tarp jų esminę skirtį. Net jei būtų galima manyti, kad jie visi yra veikiami jėzuitinės kultūros ar tradicijos (jeigu tokia viena, apskritai, buvo) ir vieni tekstai yra tarsi kitų tąsa ar atmaina, tik kad išreikšta kitais žodžiais, tai nebūtų galima praleisti pro akis skirtingų motyvų pasirodyti publicistiniam tekstui ir konspektams. Kyla klausimas, ar netgi taip pat (jau nekalbant apie skirtingai) išreikštas pažiūras vienu ar kitu valstybės politikos klausimu galima vertinti lygiareikšmiškai autorinio laisvo stiliaus teksto ir akademinio, orientuoto, pirmiausia, į mokslinį stilių, teksto? Jeigu politinius tekstus publikavę jėzuitai galėjo ir/ ar norėjo daryti įtaką valstybės politikai, ar to paties negalėjo ir/ ar nenorėjo paskaitų metu tam progą gavę profesoriai? Tokiu atveju, ar nederėtų ieškoti ir tam tikro pragmatinio profesoriaus požiūrio į jo dėstomą dalyką, o ne vien tik teorinio? Ar tik kol kas esamas bendrų broožų užfiksimas neišleidžia iš akių individualių momentų?

Andrius Janionis (Lietuvos istorijos institutas, II kursas)

Kalavijų atsiradimas Vakarų Lietuvoje (laidojimo paminklų duomenimis)

Ginkluotės temos lietuvių archeologinėje literatūroje pastaruoju metu nesusilaukia dėmesio. Nuo 1996 m. V. Kazakevičiaus išleistos monografijos „IX–XIII a. baltų kalavijai“, platesnio kalavijų aptarimo nebūta. Vis dėlto, neatsakytų klausimų ginkluotės temomis yra itin gausu. Vienas tokių, kurio dar iki šiol negalime atsakyti – kada Vakarų Lietuvos teritorijoje atsiranda pirmieji kalavijai. Palyginimui, Rytų Lietuvoje, pirmasis kalavijas aptiktas gana gerai datuotame Taurapilio (Utenos raj.) kape. Vakarų Lietuvoje situacija su kalavijų atsiradimu nėra iki galo aiški. Atsakyti į šį klausimą sunku dėl, visų pirma, dėl ginkluotės terminijos problemų. Europos archeologinėje literatūroje geležtinių ginklų terminija yra gana aiški ir pastovi, o Lietuvoje tiriant šią temą buvo sumaišomi įvairių geležtinių ginklų pavadinimai ir skirstymai. Šiame pranešime bus paliečiama terminijos ginkluotės, tiksliau geležtinių ginklų, problematika. Kita problema – tai medžiagos fragmentiškumas. Tik nedidelė dalis kalavijų yra aptinkama plačiai tyrinėtuose archeologiniuose paminkluose. Būtent statistiniais metodais analizuojant Vakarų Lietuvos laidojimo paminkluose, daugiausia Palangos, aptiktus kalavijus bei kitus radinius, galima pamėginti nustatyti ribą, kuomet Vakarų Lietuvoje atsiranda pirmieji kalavijai ir kokie veiksniai tai nulemia. Statistiniai metodai, pavyzdžiui, korespondencinė analizė, Lietuvos archeologijoje naudojami mažai, todėl pranešime bus aptariami pagrindiniai statistinės analizės metodai ir jų problematika bei praktinis pritaikymas.

Valentinas Kulevičius (Klaipėdos universitetas, II kursas)

Pasakojimas apie „nustūmimą nuo jūros“ moderniuose lietuvių ir lenkų tautiniuose istorijos naratyvuose

Lietuvių ir lenkų jūriniai istoriniai naratyvai nors ir skyrėsi tarpusavyje, bet turėjo ir tam tikrų panašumų. Kaip esminį panašumą galima nurodyti turbūt dominuojantį šiame naratyve „tautos nustūmimo nuo jūros“ siužetą, kuris buvo būdingas tiek lietuviams, tiek lenkams. Šiame naratyve lietuviai labiau akcentavo XIII–XV a. kovas su Vokiečių Ordinu ir / arba baltų genčių laikotarpį, o lenkai akcentavo ne tik XIII–XV a. kovas su Vokiečių Ordinu, bet ir įvairius Abiejų Tautų Respublikos istorijos epizodus (pavyzdžiui, kovas su švedais). Jūrinių istorinių siužetų pagrindu tapdavo realūs faktai, kurie būdavo sujungiami į naratyvą, chronologiniu požiūriu apimantį ištisus šimtmečius. Jis turėjo sudaryti nuolatinio konflikto, pavyzdžiui, dėl priėjimo prie jūros konkrečiose teritorijose, įspūdį. Jūrinės istorijos faktų trūkumas skatino adaptuoti esamus faktus prie konstruojamų siužetų. Pavyzdžiui, praeityje nesant didelio jūrų mūšių kiekio, XVII amžiuje vykę Abiejų Tautų Respublikos karai su švedais buvo pradėti interpretuoti kaip „kovos dėl Baltijos jūros“, nors šių karų mūšiai dažniausiai vyko sausumoje (išskyrus 1627 m. Olyvos ir 1609 m. Salacgryvos mūšius). Konfliktai dėl ginčijamų pajūrio teritorijų (lenkų atveju – Pomeranijos, lietuvių – Prūsų Lietuvos ir / arba Palangos–Šventosios pajūrio ruožo) irgi buvo konstruojamo jūrinio istorinio naratyvo dalis.

Šiame pranešime yra bandoma: 1) aptarti kokie istoriniai faktai buvo pasitelkiami konstruojant „nustūmimo nuo jūros“ siužetus; 2) apžvelgti apie kokius istorinius laikotarpius moderniuose lietuvių ir lenkų tautiniuose istorijos naratyvuose dažniausiai buvo kuriami siužetai apie „nustūmimą nuo jūros“. Siekiama atsakyti į klausimą kodėl

buvo pasirenkami vieni ar kiti laikotarpiai; 3) palyginti pasakojimų apie „nustūmimą nuo jūros“ siužetus tarpusavyje nustatant jų skirtumus bei panašumus bei atskleidžiant šių skirtumų bei panašumų priežastis. Nustatyti, kiek buvo (ne)panašūs šie siužetai tarpusavyje.

Rūta Matimaitytė (Lietuvos istorijos institutas, I kursas)

„Svetimų“ vaikų fenomenas ir atmintis (1944–1960) metais

„Svetimi“ vaikai – terminas naudojamas nusakyti grupę vaikų, kurie Antrojo pasaulinio karo pabaigos ir pokario metais pateko į sovietinę Lietuvos Respubliką iš buvusios Rytų Prūsijos teritorijos, Rusijos, Baltarusijos ir Ukrainos. Pagrindinės priežastys, paskatinusios vaikus pasitraukti iš gimtųjų namų ir tėvynės į svetimos valstybės teritoriją, tiriamosios grupės atžvilgiu, buvo susijusios su 1946 metų bado katastrofa ir globėjų praradimu. Patekus šiems vaikams į Lietuvos teritoriją, jų „svetimumas“ ir likimas didžiąją dalimi buvo nulemtas erdvės faktoriaus. Kartu šių vaikų patekimo ir išlikimo autobiografinės gyvenimo istorijos gali būti svarstomos kaip tam tikras sovietinės Lietuvos istorijos fenomeno reiškinys.

Rašoma daktaro disertacija „Vaikų migracija į pokario Lietuvą (1944–1960 metais): istorija, atmintis ir trauma“ yra magistro darbo „Vaikystė pokario Lietuvoje „svetimų“ vaikų fenomenas ir atmintis“ tęsinys. Tad pagrindiniai tiriamieji klausimai susiję su šių vaikų atsiradimu Lietuvoje, jų įsitvirtinimu sovietinėje pokario erdvėje. Kokį poveikį šių vaikų atminčiai padarė trauminė patirtis? Kaip šiandien prisimename atklydusius vaikus iš Rytų Prūsijos ar stichinius migrantus atminties kultūroje? Kodėl viena iš tiriamųjų grupių, vilko vaikai, tampa Lietuvos visuomenės kolektyvinės atminties dalimi, o naratyvas apie stichinius migrantus rusakalbius yra išstumiamas ir paliekamas užmarščiui?

Džiugas Misevičius (Vilniaus universitetas, III kursas)

Sovietinės kulinarijos įtaka dabartinei lietuviškai „nacionalinei“ virtuvei

Daugelis tikriausiai dar pamena 2003 m. referendumo dėl Lietuvos narystės Europos Sąjungoje televizijoje besisukusią videoagitaciją „Spirgi, spirgi!“, kurioje „tautiniam“ cepelinui su spirgais pranašautas virsmas paneuropiniu greituoju užkandžiu¹. Nors taip ir neatsitiko, nūnai cepelinai, užimantys pačio „tautiškiausio“ patiekalo poziciją², artimiausiu metu tikrai neketina jos užleisti kam nors kitam – tuo galima įsitikinti pasklaidžius bet kurio lietuviškų patiekalų restorano³ valgiaraštį. Dažnu atveju patiekalai, akcentuojami kalbant apie lietuviškąją virtuvę, asocijuojasi su labai netolimos praeities kulinarine tradicija – antai vienoje Lietuvą ir jos valgius užsieniečiams pristatančioje knygoje galima rasti ne tik bulvinius valgius, bet ir baltą mišrainę, kotletus ar kompotą⁴. Įdomu ir tai, jog šiandien perleidžiant senąsias kulinarines knygas⁵ tebelieka aktualūs ir sovietiniai „obščepitiniai“ receptūrų rinkiniai⁶ (pastarieji skelbiami net „šimtmečio knygomis“⁷). Kaip visa tai paaiškinti?

¹ „Spirgi, spirgi (Reklama stojant Lietuvai į ES)“, in: *Youtube*, in: <https://www.youtube.com/watch?v=YgvHcenDYcU&pbjreload=10>.

² „Cepelinai“, in: *Taste Atlas – World Food Atlas*, in: <https://www.tasteatlas.com/cepelinai/>.

³ Pvz., „Etno dvaras“, „Bernelių užėiga“, „Katpédélé“ ir pan. Vilniaus restoranus ir kavines, kuriuose ypatingo dėmesio susilaukia cepelinai, galima rasti ir pasauliniame *Taste Atlas – World Food Atlas*: <https://www.tasteatlas.com/>.

⁴ Gordon McLachlan, *Lithuania*, Bradt Travel Guides, 2008, p. 61–62.

⁵ Pvz., Vincenta Zavadska, *Lietuvos virėja*, Vilnius: Baltos lankos, 2009 (1858); Liudvika Didžiulienė-Žmona, *Lietuvos gospadinė, arba pamokinimai, kaip priguliničiai suvartoti Dievo dovanas*, Vilnius: Vaga, 2018 (1893); V. Varnienė, *Didžioji virėja*, Vilnius: Vaizdas, 1990 (1936).

⁶ *Vieningas lietuviškų tautinių firminių patiekalų ir kulinarijos gaminių receptūrų bei technologijos aprašymų rinkinys*, sud. Birutė Rutkauskienė, Vilnius: Fortus vita, 2016 (1983); *Lietuviškų tautinių ir firminių tortų, pyragaičių, sausainių ir kitų miltinių kepinų receptūrų rinkinys*, sud. Birutė Rutkauskienė, Vilnius: Fortus vita, 2015 (1984).

⁷ „Šimtmečio kulinarijos ir konditerijos knygos – subalansuotam gyvenimui“, in: *Kelionės ir pramogos*, in: <http://kelionesirpramogos.lt/simtmečio-kulinarijos-ir-konditerijos-knygos-subalansuotam-gyvenimui/>.

Per daugiau nei keturis dešimtmečius sovietinė santvarka su savo „obščepito“⁸ kultūra daugelio lietuvių sąmonėje sugebėjo įdiegti iškreiptą kulinarinę estetiką – net ir šiandien dar daug kur pastebimai pasireiškia jos įtaka: įgytuose ir jau „savais“ tapusiuose skoniuose ir valgymo įpročiuose, maisto produktų ir valgių pasirinkime, jų puošime ir patiekime. Tai suprantama, kadangi nuo vaikystės įprasti, vieni ir tie patys maisto produktai, iš jų gaminamų patiekalų skonis ir kvapas lydėjo didelę gyvenimo dalį. Tarpukario valstietiškosios virtuvės patiekalams (pirmiausia – cepelinams ir kitiems bulviniams valgiams) buvo uždėta sovietinė „tautinė“ kaukė, o „obščepito“ klasika – baltoji mišrainė, šaltibarščiai, kotletai, karbonadas, šašlykai – prigijo lietuvių namų virtuvėse ir, panašu, ilgam įsirežė į lietuviškąjį kulinarinį tapatumą.

Jūratė Paškonytė (Klaipėdos universitetas, I kursas)

Koklinės krosnys šiaurės Lietuvos regione viduramžiais ir naujaisiais laikais: tyrimų probleminiai klausimai, naujumas, aktualumas

Nuo 2020 m. Klaipėdos universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto jungtinėje istorijos ir archeologijos krypties doktorantūroje rengiama disertacija tema „Koklininkystė Šiaurės Lietuvos regione nuo viduramžių iki naujaisių laikų“. Atsižvelgiant į dabartines archeologijos mokslo aktualijas, pagrindinis tyrimų tikslas – atskleisti koklininkystės raidą ir kultūrinę įtaką Šiaurės Lietuvos regiono miestų ir dvarų kultūroje. Tiriamuoju objektu pasirinkti šio regiono senųjų krosnių kokliai. Tokių tyrimų kompleksiskumas reikalauja nemažos skirtingų metodų įvairovės, kuri leidžia spręsti skirtingus tyrimo problemos aspektus.

Pranešime analizuojami keturi probleminiai klausimai, kuriais siekiama kartu atskleisti temos aktualumą. Pirmoji problema išryškina pasirinkto regiono koklinės medžiagos tyrimų ir konceptualių apibendrinimų stoką. Paašškėja, kad koklininkystė kaip reiškinys regione apskritai netirtas, o įvairių sričių tyrėjų publikacijose kokliai, koklinės krosnys ir krosnių liekanos aprašomi daugiau kaip tyrimų metu rasta medžiaga. Tai neleidžia matyti vientisesnio koklininkystės raidos vaizdo regiono viduje, nors muziejuose saugomos koklinių krosnių koklių kolekcijos yra pakankamos jai tirti. Tokie duomenų klodai įgalina apjungti juos į visumą ir paašškinti koklininkystės reiškinį mikro ir makrolygmeniu. Pastaraisiais dešimtmečiais aktyviai vykdomi miestų ir dvarų tyrimai bei jų rezultatai leidžia koklininkystę lyginti ne vien tarp miestų, bet ir dvarų kultūros bei svarbiausia suteikia galimybę kelti poleminius klausimus pasirinktam regionui. Kada ir kokiomis kryptimis atkeliauja pirmosios koklinės krosnys į Šiaurės Lietuvos regioną? Kaip atrodė ankstyviausios koklinės krosnys ir kaip keitėsi jų išvaizda iki XIX a.? Tyrimų metu atlikus dvarviečių ir miestų koklių technologinių, morfologinių ir ornamentinių savybių nustatymą ir palyginimą, galima nustatyti įtakų raiškos formas, užčiuopti ikiindustrinio laikotarpio koklių nykimo tendenciją. Viena iš svarbiausių tyrimų problemų – šio regiono koklių tipologija. Archeologinių tyrinėjimų metu sukaupti tyrimų duomenų yra daug atlikti tipologinį tyrimą, kuris iki šiol nebuvo atliktas. Šiaurės Lietuvos dvarų ir miestų koklių tipologijos sukūrimas yra pagrindas keliamoms problemoms ir klausimams.

Tyrimė atskleidus koklininkystės raidą ir jai turėjusias kultūrinę įtaką Šiaurės Lietuvos regiono miestų ir dvarų kultūroje. Taip pat atliktais Klaipėdos ir Vilniaus miesto bei Biržų pilies rankų darbo koklių tyrimais ir jų rezultatais, galima palyginti ištirtą regioną su Žiemgalos, Didžiosios ir Mažosios Lietuvos koklinių krosnių tradicija ir įvertinti tendencijų raišką Europiniame kontekste.

Laurynas Peluritis (Vilniaus universitetas, IV kursas)

Filosofijos sovietų Lietuvoje istorija ir jos periodizacijos modeliai

Lietuvos filosofijos istorija sovietmečiu dažniausiai pasakojama kaip vis didėjančios mąstymo laisvės progresija, kuomet nepaisant ideologinio sprendimo, politinių aplinkybių filosofija „išliko“ ir netgi augo. Galima klausti, iš kur kyla šis naratyvas, kuo jis pagrįstas ir ką mes sužinome nagrinėdami to periodo šaltinius bei pasitelkdami naujaisią sovietmetį tyrinėjančią historiografiją? Pranešime pristatomas autoriaus siūlomas filosofijos Lietuvoje sovietmečiu periodizacinis modelis, jo prielaidos, santykis su egzistuojančiomis periodizacijos idėjomis taip, kaip

⁸ Viešojo maitinimo sektorius.

jos pasirodo dabarties tyrinėtojų (Gintaro Kabelkos) darbuose ar to laikotarpio filosofijos lauko dalyvių (Evaldo Nekrašo, Romano Plečkaičio, Česlovo Kalendos ir kt.) refleksijose. Nagrinėjama, kiek galima taikyti bendruosius filosofijos istorijos Sovietų Sąjungoje periodizacijos modelius nagrinėjant Lietuvos filosofinį lauką, kaip filosofijos raidos tendencijos dera ar kontrastuoja su bendrais kultūros ir politiniais-ideologiniais procesais.

Mindaugas Pilkauskas (Lietuvos istorijos institutas, IV kursas)

Naujausi Nidos senovės gyvenvietės archeologiniai ir laboratoriniai tyrimai

2020 m. liepos mėn. vykdyti detalieji archeologiniai tyrimai Nidos senovės gyvenvietėje, Kuršių nerijoje. Pagrindinis tyrimų tikslas buvo grunto ir organikos mėginių rinkimas mikromorfologinei analizei ir radiokarboninam datavimui. Kasinėjimų metu iš storo ir stratifikuoto archeologinio sluoksnio paimti grunto mėginiai flotavimui. Tyrimai vykdyti labai mažuose plotuose (1 ir 0,25 m²), tačiau taikyta kiek įmanoma tiksli fiksavimo metodika ir kruopščiai rinkti archeologiniai radiniai ir mėginiai. Kasinėjimai vykdyti gerai išsilaikiusiuose ir stratifikuotose senųjų paviršių vietose, prie 2012 m. (1 m²) ir 2016 m. (0,25 m²) perkasų (vad. dr. G. Piličiauskas). 2020 m. ištirti du ankstesnių perkasų pjūvių fragmentai, surinkta daugiau nei 100 archeologinių radinių ir paimti du 54 cm ir 93 cm ilgio grunto stulpelių mėginiai, ~50 medienos anglių mėginiai bei 3 grunto mėginiai po 10 L flotavimui.

Kai kurie mėginiai dar tiriami (mikromorfologija), todėl pristatyme aptariami archeologinių tyrimų radiniai, radiokarboninio datavimo ir modeliavimo duomenys, flotavimo rezultatai ir antrakologinės (medienos anglių anatomijos tyrimai) analizės rezultatai. Šie duomenys leidžia su atsarga tikslinti gyvenvietės chronologiją ir naujai įvertinti Nidos aplinkoje buvusius medynus.

Pagal 2020 m. surinktų mėginių radiokarboninį datavimą ir datų modeliavimą vakarinėje Nidos gyvenvietės dalyje esančioje defliacinėje dauboje galima išskirti du aiškius radiokarboninius lygius su radiniais. Pirmasis buvęs durpingų ir smėlingų sluoksnių klostymosi metu ir datuojamas 2600–2450 cal BC. Antrasis sluoksnis yra plonu horizontu išsidėstę radiniai eolinio smėlio sluoksnyje, kurie tiesiogiai nedatuojami, tačiau pagal amžiaus modelį turėtų būti ne ankstyvesni nei 2450 cal BC. Medienos anglių tyrimai leidžia naujai rekonstruoti Nidos ir Kuršių nerijos aplinką. Šie duomenys iš archeologinio sluoksnio rodo didesnę dalį lapuočių medžių (>50 %), šie rezultatai stipriai skiriasi nuo ankstesnių analizių paremtų tik palinologiniais tyrimais.

Jurgita Senulienė (Lietuvos istorijos institutas, II kursas)

Kasdienis lietuvių išėivių gyvenimas Jungtinėse Amerikos Valstijose Antrojo pasaulinio karo metais (1942–1945): nuo maisto normavimo iki „tautinių valgių parodos“

1941 m. gruodžio mėnesį Jungtinėms Amerikos Valstijoms (JAV) oficialiai įsitraukus į Antrąjį pasaulinį karą, keitėsi daugelis civilių gyventojų, kurių dalį sudarė XX a. pradžioje į JAV persikėlę lietuviai, kasdienio gyvenimo aspektų. Importuotų maisto produktų, prekių gabenimo apribojimai ir žemės ūkio derliaus tiekimas kariams į užsienio valstybes lėmė JAV vyriausybės sprendimą normuoti degalus, drabužius, maisto produktus. 1942 m. kainų kontrolės įstatymu Kainų administravimo tarnybai (OPA) buvo suteikta teisė nustatyti kainų ribas ir maisto bei kitų prekių normas, taip išvengiant kaupimo bei užtikrinant teisingą ribotų išteklių paskirstymą. Tokiu būdu, normavimas, išmokęs tausoti gyvybiškai svarbius išteklius, tapo kasdienio Lietuvių išėivių gyvenimo dalimi.

Nepaisant minėtų, su esminiais civilių gyventojų poreikiais susijusių suvaržymų, Amerikos lietuviai šiuo ekonomiškai sunkiu metu, pirmą kartą JAV lietuvių išėivijos istorijoje suorganizavo „tautinių valgių ir gėrimų“ parodą, kurioje buvo eksponuojami skirtingų Lietuvos regionų, įvairių lietuviškų kalendorinių ir šeimos švenčių patiekalai bei gėrimai. Parodos metu dėmesio skirta ir anų dienų aktualijoms – pigiai, tačiau pilnavertei mitybai karo metu. Tikėtina, kad parodos turinys atspindėjo aktualias to meto lietuvių išėivių kasdienio gyvenimo problemas, nes renginys per gan trumpą laiką buvo pakartotas dar du kartus.

Pranešime analizuojamas lietuvių išėivių gyvenimas Amerikoje Antrojo pasaulinio karo laikotarpiu nuo 1942 iki 1945 m., dėmesį sutelkiant į gyventojų ap(si)rūpinimo maistu bei maisto, kaip etninės tapatybės išraiškos problemą. Lyginamuoju analitiniu požiūriu gilinantis į JAV lietuvių leistus žurnalus ir laikraščius, siekiama

atskleisti, kaip šiuo ekonomiškai sudėtingu bei įvairių ribojimų saistomu laikotarpiu, lietuvių išeiviai, per maisto prizmę skleidė bei siekė išlaikyti savo etninę tapatybę. Nagrinėjami klausimai: (1) su kokiomis su maistu siejamomis problemomis ir jų instituciniu reguliavimu Antrojo pasaulinio karo metu susidūrė lietuvių išeiviai; (2) kokiais būdais Amerikos lietuviai raginti maistu prisidėti prie pergalės prieš Trečiąjį Reichą; (3) kokios lietuvių išeivių organizuotų etninių valgių ir gėrimų parodų atsiradimo priežastys bei reikšmė tapatybės išlaikymui išeivijoje.

Edvardas Simčenka (Lietuvos istorijos institutas, III kursas)

Diet and mobility of prehistoric human communities in Lithuania based on data of stable isotope analyses | Lietuvos priešistorinių individų ir bendruomenių mityba ir mobilumas stabilųjų izotopų tyrimų duomenimis

Diet and mobility are two phenomena that played crucial roles in many human societies throughout different time periods. Therefore, it is not surprising that these topics are now quite popular in current-day archaeological research. One of the main reasons why research of past human diet and/or mobility became such a common occurrence in archaeology is progresses made in new scientific methods and their quick adoption to many investigations of these two topics. The most important of those methods are the determination of isotopic ratios of certain elements (carbon, nitrogen, strontium, oxygen etc.) in ancient organic material (mainly bones and teeth) which could reveal many different aspects related to human diet and/or mobility. As a result, the stable isotope analyses are now a staple for almost every research which focuses on past human diet and/or mobility.

However, despite the current prevalence of stable isotope analyses in most of past human diet and/or mobility research around the globe, only since 2000s that these methods began to be adopted in Lithuanian archaeology. But only the topic of palaeodiet was researched through stable isotope analyses, whereas an isotopic study of past human mobility has not been done so far. And even though the previous isotopic studies revealed some crucial first information on Neolithic, Bronze and Iron age human diet in Lithuania, due to the relatively small sample size and the scarcity of certain individual groups (e.g., females, commoners etc.), some important questions regarding prehistoric human diet in Lithuania still remain to be answered.

Therefore, with the aim to address the aforementioned problems, the main goal of the upcoming PhD thesis is to explore Lithuanian Neolithic, Bronze age and The Migration Period human diet and mobility. For this upcoming seminar, the following results of my PhD research will be presented:

- First strontium and new oxygen isotope data of the analysed human and faunal material dating from Neolithic to The Migration Period. With these new $^{87}\text{Sr}/^{86}\text{Sr}$ and $\delta^{18}\text{O}$ values it became possible to determine who were the first-generation migrants and distinguish them from locally born individuals. Also, for the first time determined ancient faunal $^{87}\text{Sr}/^{86}\text{Sr}$ ratios enabled the creation of a strontium isotope baseline map for Lithuanian territory which not only is crucial for the investigation of human palaeomobility but it will also serve as a useful reference material for future isotopic migration studies.
- New carbon and nitrogen isotope data of the analysed human, faunal and fish material dating from Neolithic to The Migration Period. These new $\delta^{13}\text{C}$ and $\delta^{15}\text{N}$ values allowed a more accurate evaluation of Neolithic-Bronze age human diet (especially regarding fish consumption), while a larger sample size of the Migration period's material enabled more comprehensive dietary comparisons between different social, sex and age groups.

Ignas Stanevičius (Vilniaus universitetas, I kursas)

Lietuvos katalikų bažnyčios dvasininkų pasitraukimas į Vakarus 1944 m.

Antrojo pasaulinio karo pabaigoje didžioji dalis Lietuvos gyventojų pateko totalitarinės Sovietų Sąjungos valdžion. Daugiau nei 60 tūkstančių, siekdami apsisaugoti nuo sovietų persekiojimų ir represijų, pasitraukė į laisvąjį pasaulį. Kaip rodo statistiniai duomenys, 85,56 % visų lietuvių pabėgėlių buvo katalikai. Iš Lietuvos kartu pasitraukė ir per

200 kunigų (apie 25 %) bei trys bažnyčios hierarchai. Todėl nenuostabu, kad išeivijoje – lietuvių bendruomenės gyvenime – katalikybė išliko svarbia sociokultūrinio gyvenimo dalimi, kuri veikė išeivių visuomeninę ir intelektualinę raišką. Svetimame pasaulyje atsidūrę dvasininkai turėjo ne tik prisitaikyti prie naujojo pasaulio tvarkos, derinti veiksmus su Apaštalo Sostu, bet ir vienyti skirtingas migrantų kartas. Šio pranešimo tikslas yra išnagrinėti dvasininkų pasitraukimo iš savo vyskupijų aplinkybes 1944 m. Pranešime planuojama aptarti pasitraukusios dvasininkijos socialinį portretą. Apžvelgti sisteminius dvasininkų biografinius bruožus. Pristatyti dvasininkų visuomeninę ir pastoracinę veiklą perkeltų asmenų stovyklose. Tyrimo metu pasitelkiamas prozopografinis metodas, kurio pagalba bus nustatomi iš Lietuvos pasitraukusių dvasininkų socialiniai ir kultūriniai bruožai.

Mantas Šikšnianas (Lietuvos istorijos institutas, IV kursas)

Sveikatos apsaugos organizavimas Lietuvos generalinėje srityje 1941–1944 m.

Iki ir po nacizmo įsigalėjimo Vokietija pasaulyje buvo lyderiaujanti šalis epidemiologijoje, profilaktinėje medicinoje, visuomenės sveikatos politikoje. Kartu išskirtinai pažengusi klinikinėje medicinoje, o vokiečių medicininis išsilavinimas tapo pavyzdiniu modeliu pasaulyje. Nacistinėje Vokietijoje galiojo 1931 m. medicinos procedūrų taisyklės, kurias sveikatos teisės, bioetikos ir žmogaus teisių Bostono universiteto visuomenės sveikatos mokykloje profesorius Michaelis Grodinas apibūdino kaip daugeliu atžvilgių platesnes nei Niurnbergo kodeksas ir vėlesnes nei Helsinkio deklaracija. Vis dėlto jos žydams, romams, psichiškai neįgaliesiems ir kitiems režimui netinkamiems asmenims nebuvo pritaikomos. Tuo pačiu rasinės higienos politika galiojo ir okupuotuose kraštuose, tačiau bendras gyventojų tinkamos sveikatos būklės užtikrinimas nebuvo prioritetas objektas. Vokiečių pareigūnams buvo svarbiausia kuo greičiau laimėti karą. Dėl to sveikatos politika dažniausiai apsiribojo epideminių ligų prevencija. Ne veltui po vokiečių okupacijos Lietuvoje daugelis su sveikatos apsauga susijusių organizacinių klausimų liko neapibrėžti. Taigi pranešime siekiama analizuoti sveikatos sistemos pokyčius 1941–1944 m. ir atskleisti dalies užkrečiamų ligų prevencijos, kuriai tiek vokiečiai, tiek lietuvių pareigūnai skyrė daugiausiai dėmesio, organizavimo rezultatus

Vilius Šimkus (Vilniaus universitetas, II kursas)

Lietuvos verslo sektorių dalies kaita bendrame šalies BVP 1990–2004 m.

Lietuvos istorijos institute, vadovaujamas dr. Sauliaus Grybkausko, rengiu disertaciją „Lietuvos privatus verslas nuo 1987 m. iki 2004 m.“ Kitaip tariant, verslas Lietuvoje nuo Michailo Gorbačiovo kooperatyvų iki narystės Europos Sąjungoje.

Šis Lietuvos istorijos etapas yra ypatingas tuo, kad tuo metu formavosi visų dabartinių verslo darinių užuomazgos, klostėsi verslo ir valdžios santykiai. Tik atkūrus nepriklausomybę privatus verslas Lietuvoje atsidūrė keistoje padėtyje: iš vienos pusės jis buvo pasirengęs neribotai plėtrai, sienos su kitomis Sovietų respublikomis vis dar buvo atviros, o rytų rinka buvo praktiškai nepasotinama, tačiau dėl ekonominės blokados ir žaliavų stygiaus į gamybą orientuotas Lietuvos verslas strigo, išlošė tie, kas vystė su paslaugomis ir prekyba susijusius verslus, tačiau tai buvo tik žaidimo pradžia.

Lietuvai sulaukus tarptautinio pripažinimo ir blokados pabaigos, verslas perėjo į dinamiškiausią XX amžiuje raidos stadiją, kai kada dar vadinam „laukiniu kapitalizmu“: didelis nusikalstamumas ir neregėtas šešėlinės ekonomikos mastas ėjo greta su pirmuoju ir antruoju valstybės turto privatizavimo etapu, ir pirmosiomis užsienio investicijomis. Būtent šiuo metu pradėjo formuotis šiandienos verslo žemėlapis, kurio raida istorikų vis dar menkai išnagrinėta.

Todėl pranešime keliu klausimą, kaip keitėsi Lietuvos verslo sektorių svoris nuo 1987 m. iki 2001 m.? Kaip keitėsi lietuviško verslo žemėlapis, lyginant pagrindinius legalaus verslo sektorius: 1) lengvąją ir perdirbimo pramonę; 2) žemės ūkį; 3) statybos sektorių; 4) IT sektorių 5) prekybos sektorių 6) finansų sektorių; 7) logistikos sektorių?

Lyginimui pasirinkau penkis kontrolinius metus iš savo tyrinėjamo laikotarpio: 1990 m. – nulinis atskaitos taškas; 1992 m. – prasidėjo privatizacija, verslas vystosi, auga verslininkų skaičius; 1996 m. – prasideda antrasis

privatizavimo etapas, pirmieji metai kai po nepriklausomybės paskelbimo auga Lietuvos BVP; 2001 m. – privatizavimo proceso pabaiga, 2004 m. – Lietuva įstoja į ES.

Šiam tyrimui naudosis Lietuvos statistikos departamento, žiniasklaidos ir pačių įmonių pateikiamus duomenis, remdamasis jai nustatysiu kaip keitėsi mano pasirinktų verslo sektorių indėlis į Lietuvos BVP. Vėliau, vystydamas tyrimą, ketinu šiuos duomenis susieti su įvairios kilmės kapitalo grupėmis ir taip išsiaiškinti ne tik kas buvo perėjimo prie laisvos rinkos laimėtojai, bet ir kokia buvo jų socialinė ir pradinio kapitalo kilmė.

Pranešimo tikslas yra pristatyti savo pasirinktą lyginamąjį tyrimo metodą ir įsitikinti, kad juo remiantis gauti rezultatai yra patikimi.

Titas Tamkvaitis (Klaipėdos universitetas, II kursas)

Sovietų Sąjungos pakrantės artilerijos baterijų sistemos funkcionavimas Baltijos jūros rytinėje dalyje 1939–1941 m.

Akademinėje bendruomenėje diskusijos apie Baltijos jūros pajūrio miestų gynybą Antrojo pasaulinio karo metu bei jų rezultatus vyksta iki šiol. Dažniausiai yra apsiribojama pačių mūšių rezultatų aptarimu, taip ir neskiriant dėmesio juos nulėmusioms priežastims. Ne išimtis šiuo atveju yra ir rytinė Baltijos jūros dalis. Sovietų Sąjungos pakrantės gynybos įtvirtinimų rytinėje Baltijos jūros dalyje tema sulaukė tyrinėtojų dėmesio, (šiam kontekste labiausiai akcentuoti Pavel Petrov, Jurij Melkonov, Sergej Buldigin, Jurij Perečnev darbai), tačiau kokia buvo visa šiame regione egzistavusios pastarosios gynybos sistemos reikšmė Antrojo pasaulinio karo laikotarpio karinių veiksmų metu iš esmės taip ir nebuvo atsakyta. Išskirtiniu šiame kontekste reikėtų laikyti 1976 m. pasirodžiusį Jurij Perečnev darbą „Sovietinė pakrantės artilerija“ kuriame buvo keliamas tikslas atskleisti Sovietų Sąjungos pakrantės įtvirtinimų sistemą (taip pat ir Baltijos jūros regione) ir įvertinti jos reikšmę rytinio Baltijos jūros regiono gynybos kontekste. Nepaisant iškelto tikslo daugiausia dėmesio buvo sukoncentruota į Leningrado (dab. Sankt Peterburgas) atvejį, tuo tarpu apie likusias Baltijos jūros rytinės pakrantės gynybos sistemos dalis iš esmės tebuvo tik užsiminta, jų reikšmės taip ir neatskleidžiant. Susidarius tokiai situacijai šių objektų reikšmės klausimas ištirpdavo ir taip likdavo iki galo neatsakytas. Didžiosios atliktų tyrimų dalies atveju pagrindinis dėmesys dažniausiai yra skiriamas vieno konkretaus miesto-uosto-salyno pakrantės gynybos įtvirtinimams. Dėl šios priežasties į Sovietų Sąjungos rytinės Baltijos jūros dalies pakrantės įtvirtinimų statybos (kūrimo) darbus ir šių statinių reikšmę Antrojo pasaulinio karo mūšių metu, taip ir nebuvo pažiūrėta iš sisteminės pusės. Šių įtvirtinimų sistemos indėlis ir svarba į uostų bei regionų gynybą taip ir liko iki galo neatskleistas.

Pranešime bus bandoma: 1. Atskleisti Sovietų Sąjungos pakrantės gynybos sistemos rytinėje Baltijos jūros dalyje kūrimo procesą 1939–1941 m.; 2. Įvertinti Sovietų Sąjungos pakrantės gynybos sistemos rytinėje Baltijos jūros dalyje įtvirtinimų reikšmę karinių veiksmų metu 1941 m.

Antanas Terleckas (Vilniaus universitetas, II kursas)

Regioniniai skirtumai kolektyvizacijos istorijoje LSSR (1947–1951 m.)

Kolchozų steigimo kampanija visoje Lietuvoje pokario metais buvo greita ir forsuota: nors pirmieji kolektyvizacijos ženklai pasirodė dar 1947 m., Lietuvos kaimo sovietizacija didžiausią pagreitį įgavo 1948–1949 m. Dar po poros metų, 1951 m., okupacinis režimas jau paskelbė apie kolektyvizacijos pabaigą: bene visi Lietuvos kaimo gyventojai atsidūrė kolchozuose.

Nors reforma prasidėjo sinchroniškai visoje Lietuvos teritorijoje, kolchozų steigimas paskiruose kraštuose vyko netolygiai: kolektyvizuoti ištuštėjusį Klaipėdos kraštą buvo lengviau, o tarpukariu nuo Lietuvos atskirtame Vilniaus krašte kolektyvizacija strigo. Šie skirtumai yra analizuoti ir šiuolaikinėje istoriografijoje, vis dėlto ir likusioje Lietuvos dalyje galima įžvelgti skirtumų proceso eigoje. Tiek sovietinė istoriografija, tiek ir vienalaikiai šaltiniai akcentuoja, kad greičiausiai Lietuvos kaimo sukolchozinimas įvyko Jurbarko, Šiaulių, Joniškio, Kėdainių, Rietavo, Radviliškio, Anykščių apskrityse (rajonuose), o vėlavo Kauno, Ukmergės, Alytaus, Prienų, Marijampolės, Lazdijų,

Varėnos apskrityse (rajonuose). Sovietinė istoriografija šių skirtumų paaiškinimo daugiausia ieškojo ideologijoje arba subjektyviose (kadru) priežastyse, tačiau tokie aiškinimai ne visada įtikina.

Šiame pranešime ieškoma objektyvių ir subjektyvių priežasčių, galėjusių nulemti regioninius kolektyvizacijos skirtumus LSSR istorijoje.

Tomas Vaitelė (Vilniaus universitetas, II kursas)

Partijos televizija? Sovietų Lietuvos nomenklatūros santykis su nauja medija

Lietuvos SSR atveju televizijos raida buvo glaudžiai susijusi su Sovietų Sąjungos respublikinių televizijų steigimo vėjumi XX a. 6-ajame dešimtmetyje. Nepaisant Nikitos Chruščiovo „atšilimo“ laikotarpio, naujoji medija išliko griežtoje partijos kontrolėje, o ją ribojo įvairūs nurodymai bei institucinė kontrolė. Greta to – dominuojantis Visasąjunginio radijo ir televizijos komiteto vaidmuo, kurio eteryje laikmečio bruožus įgydavo SSRS Generalinių sekretorių kalbos ir patosiški pranešimai. Centrinės televizijos atvejį nagrinėjusi medijų istorikė Aniko Imre linkusi teigti, jog besikuriančių televizijų prasmės ir naudos valdantieji elita iš pradžių netraktavo kaip svarbios sklaidos priemonės bei nesugebėjo jos išnaudoti savo galių simboliniam įtvirtinimui ekrane. Šią tezę galima laikyti atspirties tašku, siekiant pažvelgti, kokia situacija ir požiūriai klostėsi Lietuvos televizijos atveju. Greta kontrolės funkcijų prasminga detaliau pažvelgti į partinio elito, pirmųjų bei antrųjų sekretorių, CK narių bandymus naudotis medija kaip idėjų, pareiškimų sklaidos šaltiniu. Pranešime nagrinėjama kaip keitėsi komunistinės nomenklatūros, partijos viršūnių požiūris į naująją mediją apimant Antano Sniečkus, Petro Griškevičiaus, Ringaudo Songailos ir Algirdo Mykolo Brazausko valdymo laikotarpius. Pagrindinis šio pranešimo klausimas – ar galime laikyti televiziją efektyviu valdžios atstovų „ruporu“.

Asta Vasiliauskaitė (Klaipėdos universitetas, I kursas)

Probleminių archeologinių radinių grupių pasirinkimas

Pagal medžiagas archeologiniai radiniai (muziejuje tampantys eksponatais) skirstomi į tris grupes: radiniai iš organinių medžiagų; radiniai iš neorganinių medžiagų; radiniai, iš skirtingos prigimties medžiagų. Pirmajai grupei priklauso medienos, augalų pluoštų, gyvūnų odos, kailio, vilnos, kaulo ir rago bei gintariniai dirbiniai. Antrajai grupei priklauso radiniai iš neorganinių medžiagų: akmens, keramikos, stiklo, metalų ir jų lydinų dirbiniai. Trečią grupę sudaro dirbiniai, kurių gamybai naudotos organinės ir neorganinės medžiagos. Nėra aišku kurią medžiagą/medžiagas reikėtų laikyti jautriausiomis aplinkos poveikiui ir kuris žalingas aplinkos veiksnys yra įtakingiausias. Literatūroje dažnai pristatoma vienos medžiagos radinių apžvalga ir tyrimai bei ta grupė įvardijama kaip jautriausia aplinkai. Pranešime bus keliamas probleminių grupių išskyrimo klausimas bei apžvelgiami keli šių grupių teorinio pasirinkimo modeliai. Pristatomi taikytų teorijų, tokių kaip grėsmių vertinimo, sprendimų priėmimo, rezultatai. Taip pat bus pateikta Šilėlio (Kauno raj.) ir Lazdininkų (Kretingos raj.) kapinynų atvejų analizė siekiant patikrinti taikytų teorinių modelių rezultatus.

Adomas Žirlys (Vilniaus universitetas, III kursas)

Eismo įvykiai pirmojoje Lietuvos Respublikoje

XX a. neabejotinai buvo motorizacijos ir automobilizmo amžius. Per šį laiką automobilis iš prabangos prekės aukščiausių visuomenės sluoksnių rankose virto daugiamilijoniniu reiškiniu, persmelkusi daugelio žmonių gyvenimus. Šis procesas daugelyje valstybių pagreitį įgavo po antrojo pasaulinio karo, o kai kuriose valstybėse ir dar vėliau. Tačiau tarpukario laikotarpis automobilių plėtrai taip pat svarbus – būtent tada prasidėjo procesai, sudarę sąlygas automobiliui tapti tokiu populiariu. Tuo pat metu išryškėjo ir problemos, kasdieniame žmonių gyvenime susidariusios būtent dėl automobilių, viena iš jų – eismo įvykiai.

Nelaimingi atsitikimai kelyje tarpukariu nebuvo naujas reiškinys, jų pasitaikydavo jau nuo seniausių laikų. Vis dėlto teigti, kad tokie atsitikimai buvo tapatūs eismo įvykiams, nebūtų visai tikslu. Kartu su automobilio atsiradimu ir jo plėtra keitėsi ir kelio, kaip tam tikros erdvės, supratimas. Kelias, kaip socialinė erdvė, kurioje tradiciškai veikė

daug įvairių dalyvių, nebūtinai susijusių su judėjimu ar eismu, tapo aiškiai sankcionuota ir reglamentuota erdve, skirta išskirtinai judėjimui ir eismui. Būtent atsitikimai tokioje erdvėje, kai susikirsdavo tradicinis požiūris į kelią su naujuoju arba būdavo nesilaikoma naujojo kelio reglamento ir taisyklių, gali būti laikomi eismo įvykiais. Reikia pabrėžti, kad eismo įvykiai nebuvo vien su automobiliu siejamas reiškinys. Eismo įvykio dalyviu „sėkmingai“ galėjo tapti ir motociklas, dviratis, vežimas ar pėsčiasis. Tačiau automobilis, kaip naujusia ir galingiausia susisiekimo priemonė tarpukariu, eismo įvykiuose pridarydavo daugiausiai žalos ir palikdavo ryškiausius įspūdžius.

Pirmojoje Lietuvos Respublikoje automobilizmo plėtra nebuvo labai sparti, tačiau su automobiliu ateinančios naujovės Lietuvos neaplenkė. Ketvirtajame dešimtmetyje eismo įvykiai tapo pakankamai paplitusiu reiškiniu, kad net aukščiausiuose valdžios sluoksniuose imti kelti klausimai, kaip su tuo tvarkytis. Šio pristatymo tikslas yra apžvelgti, kaip ir kokie eismo įvykiai dominavo Lietuvoje tarpukariu, kaip į juos buvo reaguojama visuomenėje ir valdžioje ir kokiais būdais buvo bandoma susitvarkyti su problema, kuri po kelių dešimčių metų vėl nepriklausomoje Lietuvoje įgaus *karo keliuose* pavadinimą.

Teodoras Žukas (Vilniaus universitetas, I kursas)

Blefas ar paskutinis bandymas išsaugoti taiką Europoje? Vilhelmo II ir Nikolajaus II susirašinėjimas Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse

1914 m. birželio 28 d., Sarajeve žuvus Austrijos-Vengrijos erchercogui ir jo žmonai, Europoje prasidėjo diplomatinė krizė (istoriografijoje – „Liepos krizė“), nuvedusi Europą į karą. Vokietijos kaizerio Vilhelmo II ir Rusijos caro Nikolajaus II korespondencija buvo vienas iš galutinių krizės akordų. 1914 m. liepos 28 d. – rugpjūčio 1 d. kaizerio ir caro susirašinėjimo leitmotyvai buvo keli: kaizeris prašė caro sustabdyti Rusijos kariuomenės mobilizaciją; tuo tarpu caras kaizerio prašė paveikti Austriją-Vengriją ir sustabdyti jau prasidėjusią Austrijos-Vengrijos intervenciją į Serbiją. Lygiagrečiai šiam susirašinėjimui vyko Liepos krizės kontekste svarbi diplomatinė dinamika tarp Paryžiaus ir Sankt Peterburgo, Londono ir Berlyno, Londono ir Paryžiaus. Šio pranešimo atspirtis – naujusia I pasaulinio karo priežasčių istoriografinė paradigma, kuri karo priežasčių tyrime akcentuoja trumpojo laikotarpio priežastis. Liepos krizė šioje istoriografijoje yra centrinis tyrimų objektas. 5 dienas trukusi ir 10 telegramų apėmusi kaizerio ir caro komunikacija yra vienas svarbiausių Liepos krizės šaltinių. Pranešimo tikslas – pateikti požiūrį į net ir naujausioje istoriografijoje polemiką vis dar keliantį klausimą: ar kaizerio ir caro susirašinėjimas buvo nuoširdus monarchų bandymas sustabdyti zenitą beveik pasiekusią krizę, ar tai buvo blefas ir manipuliacija, siekiant išlikti nekaltojo pozicijoje. Siekiant atsakyti į klausimą, pranešime bus aptariama 1914 m. liepos pabaigos situacija Europoje bei vidinė politinė dinamika Berlyne ir Sankt Peterburge. Kartu pranešime bus svarstoma, kiek iš tiesų paskutinėje Liepos krizės fazėje kaizeris ir caras politiniais sprendimais galėjo išvengti karo.